

Privity din punct de vedere arhitectonic și artistic, biserica din Bălteni se deosebește atât prin originalitatea construcției, cât și prin măestria cu care s'au întrebuințat materialele avute la îndemână, spre a obține, cu mijloace puține, un ansamblu plăcut.

* * *

Originalitatea ei constă în dezvoltarea mare ce s'a dat pridvorului, care îmbracă pronaosul și pe de margini, oprindu-se în patratul masiv al naosului, — lângă sâmurile bisericii.

Acest pridvor e așezat pe optsprezece stâlpi — exagonali pe de laturi, dreptunghiulari, cu mici scăzăminte în trepte, la colțuri și în față — cari susțin frumoasele arcuri în plin centru, ce se suprapun câte două la fiecare arcadă. El are o intrare în față și două laterale, motivate cu multă ingeniozitate. Arcul dela intrarea principală, din față, în deosebire de cel dela intrările laterale, e în acoladă, format din două arcuri suprapuse. Ceva mai sus și în linie cu arcadele învecinate, se întoarce un al treilea arc în plin centru, închis într'un patrat, care, pe lângă importanța deosebită ce dă intrării principale prin multiplicarea elementelor întrebuințate, menține și unitatea și monumentalitatea porticului, prin repetirea arcului de deasupra la întregul pridvor; totodată face posibilă o proporție frumoasă tustrelor in-

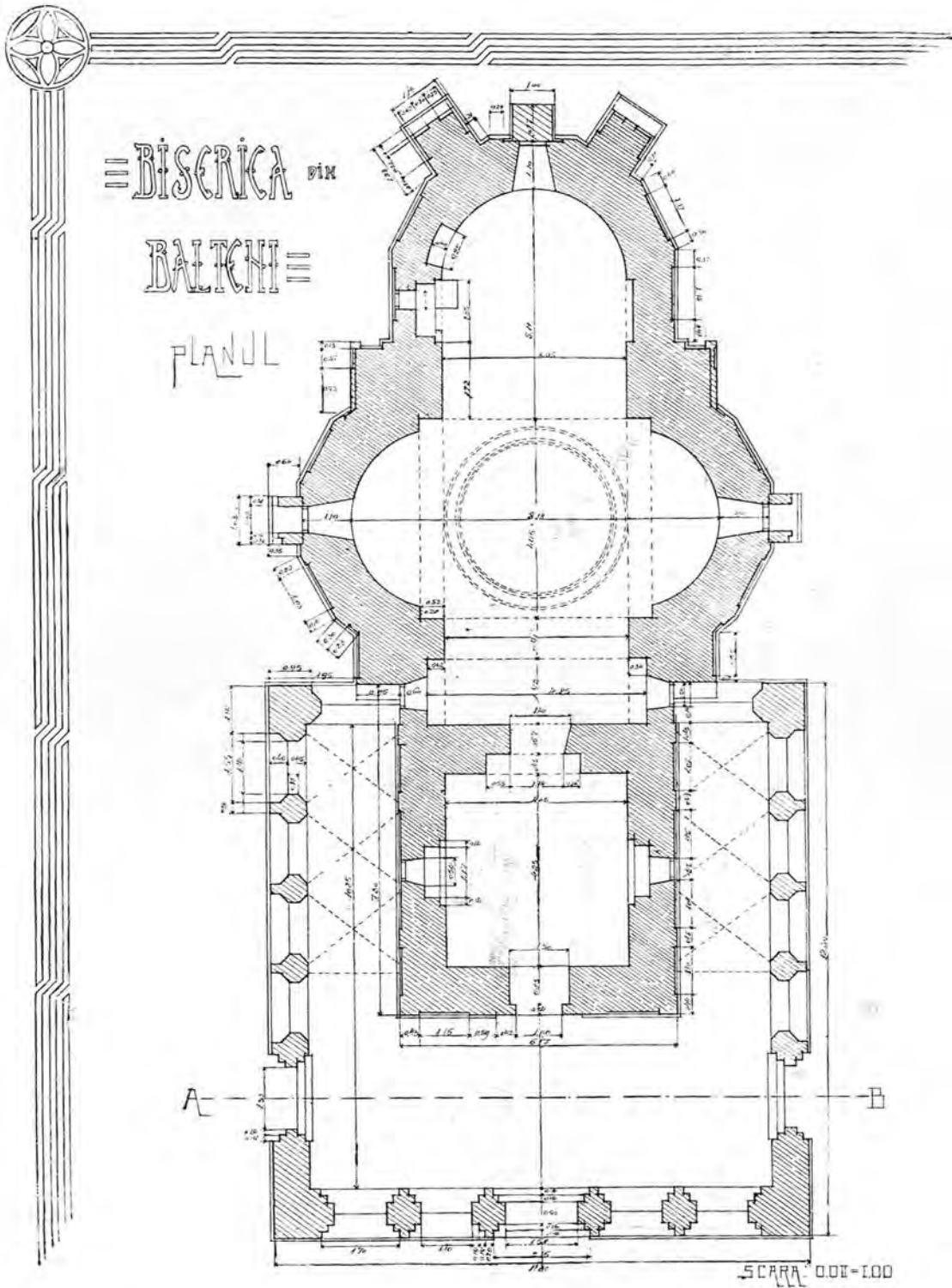
tări, cari, altfel, închipuindu-ni-le deschise până sus, adecă asemenea cu arcurile învecinate, ar fi fost prea lunguețe, prin adăogirea golului, pe care la celelalte deschizături ale pridvorului îl ocupă jos parapetul.

Din aceasta putem constata la vechii meșteri, pe lângă cunoașterea construcției și a tradițiilor de artă, un raționament de adevărați arhitecți, cari înlăturau, cu ușurință și cu pricepere, dificultățile artistice și constructive și dădeau astfel soluții la adevărate probleme de arhitectură.

Pridvorul aceasta, care amintește întru câtva pe cel mult mai vechiu dela Snagov, e legat de navă printr'un arc ce se oprește imediat deasupra ferestrei ce luminează despărțirea boltită dintre pronaos și naos, și printr'o boltă cilindrică întretăiată în dreptul fiecărei arcade. Legătura, ca arhitectură și construcție, e stângace, lipită fiind de clădirea mare numai lateral.

În față avem un pod de lemnărie, care, printr'o scară rudimentară, duce într'un fel de clopotniță de scânduri, al cărei acoperiș de frumoasă șindrilă mărunță, se desface rațional, dar printr'o construcție lipsită de exactitate, din învelitoarea bisericii.

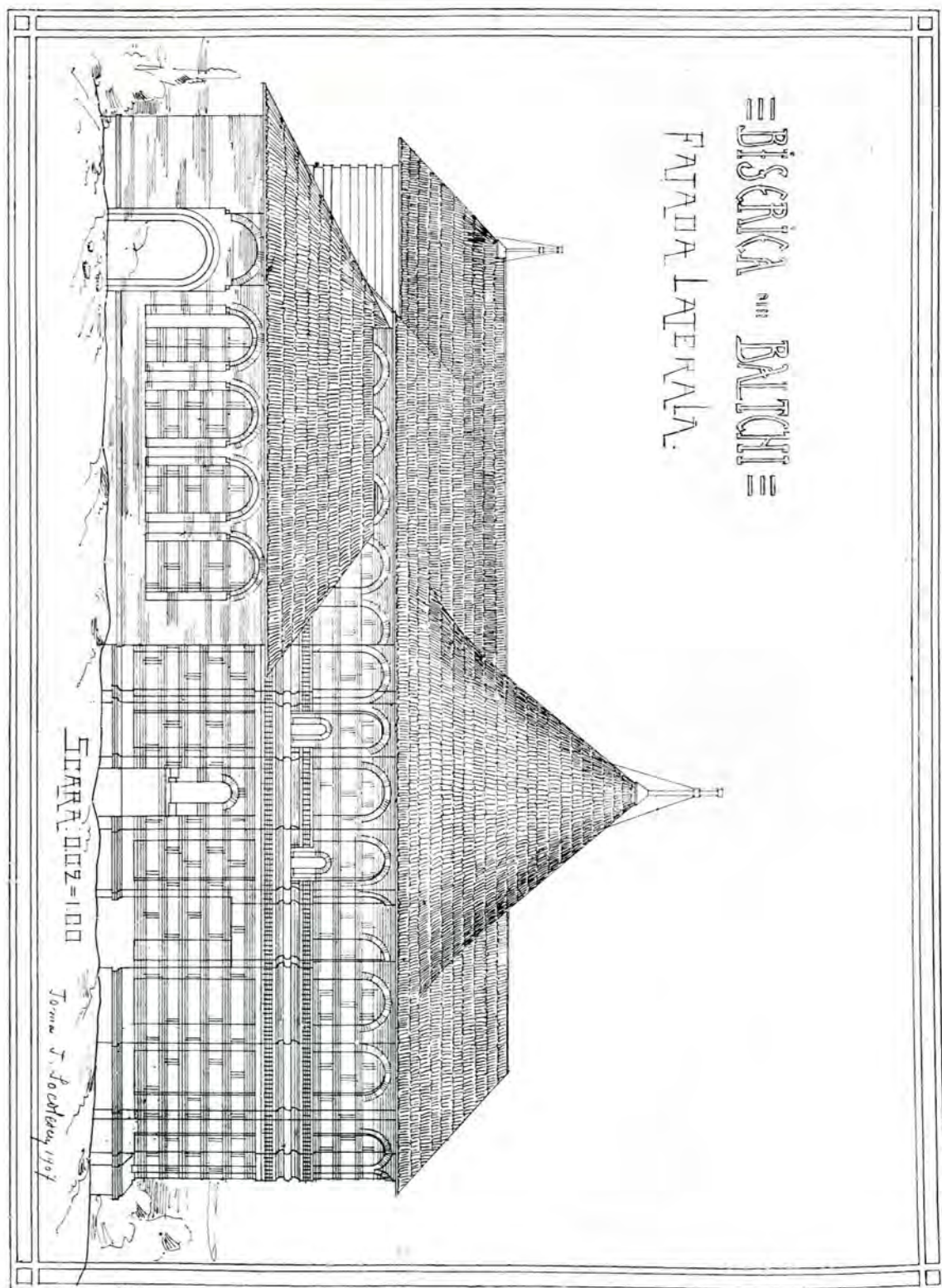
Faptul că acest pridvor nu e legat constructiv de biserică, ci numai alăturat; faptul că nu are legătură esențială arhitectonică, nici ca plan, nici ca decorație a fațadelor (căci, lucrut fiind într'un stil posterior, el acopere decorația fațadelor și intrarea bisericii propriu zise, diferind până și ca soclu, unde s'ar fi putut păstră cu ușurință aceeași linie și aceeași formă);

BISERICA DIN
BĂLTENI
PLANUL

SCARA 001-100

Tomă I. Lovas
1937

în sfârșit faptul că nici zidirea nu e la fel, atât ca materiale de construcție, cât și ca mod de aranjament al cărămizilor (căci, construit fiind în întregime numai din rânduri orizontale, diferite, cum vom vedea, de zidăria bisericii): — ne duce la concluzia, hotărâtă și absolut sigură, că pridvorul e construit în urma bisericii.

* * *

Biserica propriu zisă e o construcție masivă, cu proporții frumoase și fără turlă. Acoperișul ei, ondulat după zidărie, se ridică conic, învălind bolta sferică, ce închide sus pătratul naosului.

Modul neregulat cu care se termină zidăria sub acest acoperiș, cum și apropierea mare dintre arcurile decorative ale fațadelor și căpriorii învelitoarei, ne face să credem că biserica a avut cândva un coronament, probabil cel obișnuit (de cărămizi făcând colți), mai ales că întâlnim această decorație la brâu și — în parte — chiar sub strașină.

Fațadele sunt tăiate în două părți neegale de un brâu orizontal, care încinge biserica în întregime, ridicându-se numai deasupra hramului, potrivit formei în acoladă a locului rezervat pentru această icoană, așezată, după obicei, deasupra ușii de intrare în biserică.

Acest brâu, foarte lat (1,10 m.) și foarte bogat, e compus din două rânduri de cărămizi dispuse în colțuri și alte două rânduri fasonate, între cari o șuviță de zidărie rotundă și tencuită taie atât monotonia roșului acestor cărămizi cât și lățimea totală a brâului, care, fără această șuviță albă dela mijloc, ar fi fost disproportionat de mare.

Deasupra acestui brâu, un șir de arcaturi în plin centru și aproape regulate ca dimensiuni, decorează construcția, întrerupând, prin arcul de cărămidă roșie rămas aparent, câmpurile albe. Ferestrele ro-

tunde, cari luminează bolțile dela sânu-rile bisericii, întrerup partea superioară a brâului, străbătând prin aceste arcaturi ale fațadelor.

Sub brâu, o serie de firide dreptunghiulare corespund, ca linie verticală, acestor arcaturi superioare, având acelaș rol decorativ. În ele — la ponaos chiar între ele — sunt așezate ferestrele de jos, mari, ale bisericii.

Socul, amintind cărămizile fasonate dela brâu, încinge și el întreaga construcție.

Fațadele sunt lucrate în rânduri de cărămizi paralele cu brâul, cari, așezate fiind pe lat, alternează cu spațuri mai mari tencuite cu mortar de var alb foarte gras (imitând rândurile de piatră), cari, la rândul lor, sunt întrerupte de cărămizi așezate vertical. Acest sistem de a decora zidurile, pe care îl găsim la mai toate bisericile mai vechi din Oltenia, ne oferă aci un exemplar cu atât mai frumos, cu cât e mai variat aranjamentul cărămizilor.

* * *

Ceea ce mărește încă originalitatea acestei biserici, sunt doi contraforți, înalți cât întreaga clădire, acoperiți de învelitoare și încinși de brâu și de celelalte decorațiuni ale fațadelor. — Ocupând două din fețele heptagonului în care e strâns altarul, ei au și un rol constructiv, căci, menajând fereastra ce luminează din spre răsărit altarul, susțin întreaga construcție, în niște puncte, unde, din cauza terenului ce coboară în spre bălți, aveă mai multă nevoie de sprijin. În acelaș timp însă transformă acest spate al bisericii, care în alte părți n'are nimic nou, într'un colț pitoresc și unic în felul său, ce contribuie a mări farmecul monumentului.

Ceilalți contraforți, mici, cari nu se ridică decât până sub ferestre, în felul celor dela bisericile moldovenești, sunt în parte tencuiți. Din lipsa de legătură cu zidurile

bisericii precum și din asemănarea zidărilor cu cea a pridvorului putem presupune că ei au fost construiți odată cu acesta, în scop de a se întări vechia clădire.

* * *

Pervazul ușii dela intrare e de piatră, decorat cu rozete rotunde¹⁾ în relief, legate între ele cu un fel de brâu semicircular, ce se sfârșește jos cu obișnuita rozetă mare, dreptunghiulară, pe care o întâlnim la mai toate ușile de biserică de mai târziu. Inscripția de deasupra, frumoasă, dar tot așa de simplu lucrată ca și pervazul, arată numele ctitorului și anul construirii. Iar o însemnare de pe peretele din dreapta amintește numele meșterului care a făcut jețul din biserică²⁾.

* * *

Planul bisericii e cel obișnuit. Pro-naosul mic și acoperit cu o boltă cilindrică. E despărțit de naos printr'un zid pătruns

¹⁾ Aceste rozete, unele regulat săpate, tind a imita în piatră tradiționalele săpături în lemn. Pe casele din satul învecinat, se văd și azi rozete asemuitoare făcute din var sau săpate în lemn. Aceste asemănări precum și execuția mai simplă pot fi o dovadă că biserica s'a lucrat de meșteri pământeni, cari, învățând dela înaintașii lor meșteșugul, fără să-l poseadă indeajuns, nu se sfiau totuși să introducă elemente noi. Sfioși la început, mai îndrăzneți cu vremea, ei colaborau astfel la apogeul, strălucitor de frumusețe și bogăție, pe

de o mică deschidere boltită. Naosul e alcătuit dintr'un pătrat de zidărie groasă, din care se desfac, lateral, sâmurile, absidele, rotunjite în lăuntru, măbind astfel spațiul și dând bisericii forma cerută a crucei. Mijlocul naosului e un pătrat aproape regulat, după care, prin patru pendantivi sferici,

trecem la o jumătate de sferă, care coronează boltile. În fund e altarul, cu o singură încăpere și având în stânga firida proscomidiei.

Bolțile sunt de cărămidă și bine executate. Din vechile picturi n'a mai rămas nimic. Probabil ele sunt îngropate sub straturile groase de vâruială ce acopăr acum interiorul bisericii. Mobilierul nu prezintă nici o importanță. Odoarele lipsesc.

Așadar întreaga această biserică, interesantă ca compoziție de plan și ca fațade, construită din cele mai

simple elemente și lucrată frumos, dar nu prea ținând seamă de exactitate, — o

care îl va ajunge arta românească în epoca lui Brâncoveanu.

²⁾ Publicate de d. Iorga în *Inscripții din Bisericile României II* (formând vol. XV din *Studii și Documente*), București 1908, 109—10.

În legătură cu cele emise în nota precedentă, e locul să arătăm aci că pe chenarul ușii de la biserică mânăstirii Brebu e scris numele meșterului Lupu: în comuna Brebu se găsește și astăzi o familie de meșteri pietrari cu acest nume.

16. Biserica din Bălteni.
Vedere spre altar.

putem considera, pe bună dreptate, ca un adevărat monument al vechei noastre arte românești.

* * *

Din clădirile ce existau altădată în jurul bisericii dela Bălteni, alcătuind mănăstirea de odinioară, n'au mai rămas decât bolțile pivnițelor, acum acoperite, cari au deci ne-

voie de săpături ca să poată fi cercetate. Aceasta e tot ce a rămas din vechia mănăstire a lui Hrizea Vornicul, care, dacă n'a împodobit-o cu prea mult lux, a durat însă o biserică trainică, unitară ca stil la început (mai târziu prin adăogirea pridvorului s'a știrbit această calitate), cu frumoase proporții și armonioasă în întrebuințarea formelor — calități organice ale artei.

T. T. SOCOLESCU.

